

II. tečaj
1849.

V četrtek 15. sušca.

11. list
I. polovice.

Zvonikarjeva.

(Pesem, vzeta iz „Slovenske gerlice.“ Zložil Blaž Potočnik.)

Ko dan se zaznamva,
Danica prplava,
Se sliši zvenenje
Čez hribe, čez plan:
Zvonovi, zvonite!
Na delo budite,
Kér naše življenje
Je kratek le dan.

Kdor hoče živeti
In srečo imeti,
Naj dela veselo,
Pa moli naj vmés:
Zvonovi, zvonite!
K molitvi vabite,
Kér prazno je delo
Brez žegna z nebés.

Če delavc se vpéha,
Terpljenje mu néha,
Ga delapust vábi,
Večer ga hladi:
Zvonovi, zvonite!
Nedeljo znanite,
Gospod ne pozábi,
Plačilo dell.

Oh! naglo nas mine
Vès trud, bolečine;
Utruden se vleže
Na pare terpin:
Zvonovi, zvonite;
Domú ga spremite;
Gre 'z dela in teže
Adamovi sin.

Korist učenosti.

(Povést.)

Janez je bil sin imenitniga in silno bogatiga gospoda, Martin pa revniga rokodelca. Oba sta v eno in taisto šolo hodila.

Janez je bil ves muhast, nič se ni hotel učiti. Večkrat so ga gospod učenik svarili: Ljubi Janez, so djali, ako se ne boš učil, ne boš nič vedel, in dosti-

krat se boš mogel svoje nevednosti sramovati. Janez, ta si je pa vso drugo mislil. Kaj se bom nek učil in si glavo belil — reče večkrat — oče moj so bogati. Po smerti mi bojo denarja na kupe zapustili. Ravno tako bom lahko dobro pil in jedel, kakor da bi bil učen. O, de bi že skoraj sam svoj bil! — Res, prav malo se je Janez učil. Ko v léta pride, pa še tó pozabi, kar je vedel. Ali vse drugači se je Martin obnašal. Rad, pridno je v šolo hodil in z velikim veseljem se učil. Ni jo zamudil šole. Uk — ta mu je bil nar večji veselje. Zato si je veliko vednost v raznih rečeh pridobil. Pri velikim spraševanji, ki so ga v šoli imeli, se z jasnimi in umnimi odgovori nekimu kupcu tako prikupi, de ga k sebi vzame in za kupčijstvo nameni. Kdo je bil srečniši od Martina! — — —

V kupcovi hiši je bil Martin ravno tako priden. Nar bolj ga veseli, de mu kupec učenika laškiga in francozkiga jezika najme. Kmalo zna po laško zlobodirati in tudi nekoliko po francozko nosljati. Po končanem vsakdanjim opravilu je tudi druge lepe in koristne bukve bral, in se tako v vsih vejicah kupčijstva dobro izuril. Vsak, kdor je imel kaj z njim opraviti, ga je zlo obračunal in častil.

Gospod ki se je nanj popolnoma zanesil, ga čez nekaj časa na Angležko pošlje nekaj blaga nakupit. Martin opravi naročeno težko delo v tako veliko zadovoljnost svojiga gospoda, de mu ta štiri tavžent gol-dinarjev podari. Zdaj začne Martin na svojo roko kupčevati. —

Kaj je pa med tem Janez počel? Na lov je hodil, po kerčmah in gostivnicah lazil, ali pa s kakim konjem kod derpalil. — Ko mu oče vmerjó in veliko premoženje zapusté, se je jel toževati. Zroči tožbo pravdosredniku. Ta ga dobro opehari, in na zadnje — še tožbo zgubi. Ob veliko premoženja je Janez prišel. K nesreči pa še vojska vstane. Sovražniki v mesto prirobanijo in mu še tó poberó, kar je njegovi za-pravljivosti ostalo.

Zdaj je Janez revež, de nikoli taciga. Dolgé je hotel delati; ali nobeden mu noče nič posoditi. Dela

ni bil vaje. Naučil se ni nič, zakaj pregovor pravi: „Kar se Anžek ne nauči, tudi Anžek ne zna.“ Kaj mu je bilo začeti? Ko megla brez vetra, se je po mestnih ulicah vlačil. Dostikrat še koščika kruha nima, de bi lakoto potolažil. Več kupcam se je pisarja ponudil. Ali znana je bila vsim njegova nevednost, in — nobeden ga ni hotel v službo vzeti. Na zadnje zbolí. Nesejo ga v bolnišnico. Tukaj je dostikrat sam sebi tožil: Oh, zakaj se nisim v svojih mladih létih kaj naučil, s čemur si bi zdaj živež prislužil! Ko je jésen listje z drevja spravila, tudi Janeza jetka pod zemljo spravi.

Tudi Martin je v vojski ob vse prišel. Vse so mu sovražniki pobrali. — Le, kar se je naučil, tega mu niso mogli vzeti — le tó mu je ostalo. Ponudi se svojimu nekdašnjemu gospodu v službo. Z veseljem ga sprime, ker je poznal njegovo brihtnost in umnost. Ko se gospod že postara, mu zroči gospódarstvo čez vso hišo, in na smertni postelji mu vse svoje premoženje zapusti. Tako je bil Martin sčasama nar imenitniši in bogatejši mo^z celiga mesta.

Kó bi se bil Janez kaj učil, bi mu gotovo ne bilo treba kruha stradati. Lenoba mladosti ga je tepla. Vidimo zdaj, kako de je uk potreben in koristen. Nezamudimo tedaj, mladenči, ne ure ne, v kateri bi se kaj koristniga lahko naučili!

Nace Dolinar.

Življenje imenitnih Slovanov.

Janez Vajkard Valvazor.

(Konec.)

De je zamogel Valvazor krajnsko deželo z vsimi njenimi znamenitnostimi natanjko popisata, je on sam na svoje stroške vse kraje, vse gradove, samostane in večji cerkve obiskal, popraševal in zapisoval. K takó velikimu in težkimu delu pa je potreboval tudi pomagavcov. Najel je na svoje stroške Andreja Trošta in Matijata Grajzarja. Ta dva učena obrazarja ali malarja sta mu narejala v njegovim gradu Bogenšpergu (Wagensberg) po-

dobšine krajnskih mest, gradov i. t. d. Erazem Francisci, najden pisavec tiste dobe, mu je spiske v réd deval. Včasí pa tudi svoje misli čez kako reč pripisal. Valvazor je štel nar imenitniši može tiste dobe v domači in v drugih deželah med svoje znance in prijatle. Bil je ud kraljevske družbe učenost na Angležkim. Ko je njegovo slavno delo (1689) na svitlo prišlo, so vrele pohvalne pisma in pesmi do njega ne le od njegovih rojakov, ampak tudi iz Hrovaškiga in Dalmatinskiga v slovenskim, hrovaškim, ilirskim, nemškim in latinskim jeziku. — Te našimu učenimu rojaku hvalo pevajoče pesmi so bile natisnjene in tudi v „Slavo vojvodine krajnske“ vzete. Berejo se prec za predgovoram v pervim zvezku. Spričujejo, s kakšnim veseljem de je bilo to delo od vsik Slovanov tistiga časa sprejeto.

Ker je bil Valvazor velik prijatelj staroznanstva, je nabiral skerbno tudi stare denarje. Veliko nabiro jih je imel. Razun te nabire si je priskerbel tudi nabiro mnogoverstnih redkih in torej imenitnih reči.

Valvazor pa ni bil le učen, ampak tudi mož velike serčnostj. V létu 1683 obležejo Turki Dunaj. Brez pomislika se ponudi Valvazor stotnika konjikov in hití s štajerskimi vojaki Dunaju na pomoč. — Vse to mu je strašno veliko stroškov zavdalo. Sosebno veliko stroškov pa mu je zavdalo že večkrat imenovano imenitno delo. Skoraj vse svoje veliko premoženje je prodal, de ga je dokončal. In vse to je storil iz gole ljubezni do svoje domovine, vse za domovino. Kdo bi takiga moža ne spoštoval, kdo ga ne cenil, kdo mu srečniga življenja ne vošil! — Ali vmerl je revež v silni revšini! Malo pred smertjo ponudi svojo veliko knjižnico Ljubljanskim stanovam na prodaj. Ta reč pa se je dolgo vlekla. Nazadnje jo prodá za male denarje v Zagreb. Sila ga primora tudi grad Bogenšperg prodati. Preseli se v Kerško in vmerje tukaj v létu 1693. Celo deželo je njegova smert z britko žalostjo napolnila. Sosebno pa je žalovalo po njem glavno mesto Ljubljana. —

Počiva na Kerškim pokopališu. Neki prijatelj (L. G. T. I. u. D.) mu je naredil na grob latinski napis, v katerim se bere, kar nam je že znano: Valvazorjev rojstveni kraj, njegove vednosti, in de mu je spomin tudi neki prijatelj (S. P. Z. I.) v létu 1893 postavil.

Razun imenovanih je spisal še več drugih bukev v latinskem jeziku. Nar imenitniši so vender „Slava vojvodine krajnske“, ki nam so navade, šege in celo življenje naših slovenskih prededov tako popisane ohranile, de si jih bravec žive pred seboj misli. Ljubljanska knjižnica ima dva iztisa teh, zdaj že 160 lét starih bukev. Spredej se vidi Valvazorjeva podoba. — De bi slovenska dežela pač še veliko Valvazorjev rodila, to je takih rodoljubov, kot je bil on!

J. Navratil.

Streharjem je posebne varnosti treba.

Popoldne prav, lepiga dneva je bilo. Tovaršija streharjev (krovcov) je pri Figarji na kmetih svoje delo dokončala. Figar je bil z delam močno zadovoljin. Dal jim je tedaj verh plačila jesti in piti na ponudbo, de dobro vince marsikterimu izmed njih pod klobuk zleze.

Imel je pa ta kmet hlapca, Janeza po imenu, iz ptuje dežele domá, ki ga je že več lét prav zvesto in pošteno služil. Janez bi se rad streharije učil. Zaproši svojiga gospodarja, naj bi mu pustil, k ravno ti streharski tovaršiji v uk stopiti. Gospodar mu prošnje ne odreče. Ga izplača in brez zadržka prijazno odpravi.

Radostniga serca se zdaj pridruži Janez krovcam, ki mu vse dobro obétajo.

Desitudi je bilo že v noč, se oni vendar še tisti dan k drugimu kmetu podajo. Tu je pa dela na cente. Novi vezani kozelc so imeli pokriti, pa hišno streho popraviti. De bi torej to delo, pred ko je, doveršili, se ga vkljub bližnje tame berž lotijo. Stréšna gréd (lojtra) se pristavi in vsiga k temu delu potrebniga priskerbi. Po Figarjevem vincu prav židane volje, se streharji naravnost dvi-

gnejo na kozelčno sléme in Janez za njimi s škopnikom slame za vratam. — Ali malo časa se gori pomudijo, kar privihra gosta megla čez unstran gore. Ko bi trenil, se grozno tamna noč naredí. Streharji, nič več moči delati, se hipama po gredi navzdol spusté. — Janeza pak, ne-navajeniga na tacih visočinah biti, velika groza obleti — omotica ga popade — gréd zgreši — o joj! — in ubogi revež leži na tleh med blodi ves zmamljen in polomnjen. Vrat si je podvil, glavo razbil in cel život silno hudo po-habil, de mu je besedo vzelo. Drugi krovci se zlo pre-strašijo. Ga polivajo, dokler se zgane. Na pol mertvi-ga v hišo nesó. Zdaj kar hitro po duhovna. — Ali kaj, ker Janez ne more ne besedice več ziniti! Barve vedno spreminja in neka črna kri mu lica zalije. Le včasi ne-kako zagerči. Oči pa nič več ne odpre. Dajo mu vriska vohati. Ga po senci in po celi glavici njim močijo — pa vse zastonj. Gospod duhovnik ga denejo v sveto olje, ter njegovo ubogo dušo Milostljivi milo priporočijo.

! Drugi dan ga peljejo na njegov dom, kjer revež po strašnih mukah vmerje. —

Ljubéznjiva slovenska mladost! Ogní se skerbno in vselej vinjenih ljudi, in ne pečaj se ž njimi, če ti je lju-bo zdravje kaj mar. Nikar ne hodi na nevarne kraje, kot: strehe, drevje, i. t. d. Posebno pa se nikar ne podajaj na visočine pozno v mrak, ako nočeš, kakor naš rajni Janéz žalostno življenja zgubiti. Človek se ne more nikoli za-dosti varovati nevarnost, ki jih tolikanj na-nj preži.

Šemerl.

Nektere posebne lastnosti žival.

Kakor človek imá tudi žival po vsim životu občutek za vse, kar se ji primeri; če se je dotakneš ali jo dreg-neš, bo dobro vedla; če jo pritisneš ali vdariš, jo bo bo-lelo. Kakó tanek tip mora pajk imeti tako mrežico spre-sti, ali čbela, takó umetavno vse luknjice ali celice v sa-tovji popolnoma enake mére izdelati? —

Zivali so mende večidel z veliko bolj tanjšim diškam

previdene ko človek. Vse organske reči žive in mrtve puhté več ali menj; tak puh zasledé živali, grečo za njim živeža iskat in ga tudi najdejo. Kdo pové ôsi, čpeli ali muhi, ktera hruška na drevesu, in kateri grojzd — in na kateri testi je prvi zrel? ali ne njih nós ali dišik? — Volk zasledí clo od deleč mérhò, in vraynovi zasledíjo že bolniga, zvernjeniga, pa ne še cerknjeniga konja in ga obletajo. Ovca, govédo, konj, slon in mnoge druge živali nič ué jedó, de bi pred né povohale; kô bi pa kaka žival iz naglosti ali nepazljivosti kaj zagrabila, ali ugriznila, kar se ji ne prileže, precej vnu verže, in na znanje da, de ima tudi svoj slaj ali pokus; kar bi ena žival nikakor ne jedla, je drugi večkrat práv prijetna in zdrava jed: če vrabic rad češnje je, mačka si bo pa raji miško vlovila. —

Vse živali vidijo, mnoge imajo po več očés; nekte re majhne, kakor metulji, muhe i. t. d. po spričevanji naravoslovcov še clo na tavžente. Znano je tudi, de mačke, ježi, sôve in vsi čuki in sploh vse živali, ki si ponočj živeža išejo, v nar bolj černi tami dobro vidijo. Živali večidel tudi slišijo in nekte zlo, na tanjko kakor mačka, pes, konj i. t. d.; razločijo popolnoma glasove od groma, strele, zvona, od človeka in druge živali; na prijazni glas se perbližajo, na osorni ali strašni pa bežé.

De imajo živali tudi svoj jezik in de se med seboj v svojih plemenih zastopijo, nad tem nī clo nič dvomiti; veči pleména, ki po pljučah dišejo, glasno govoré, manjši pa mende po pomiglejih. Govejo kost, ki ti je od kosila ostala, deni kam na stran, če je tudi na visokim, poiši mravljinca in deni ga na-njo; ta ne bo sámó pot nazaj na dom našel, temuč tudi domá od svoje srečne najdbe dopovedal, in po novi poti veliko trumo svoje družine na to mesto pripeljal. Živali zamorejo vse svoje potrebe, vse občutleje od radosti, zadovoljnosti in dobre volje, od skerbí, ljubezni, žalosti, strahú ali jeze ena drugi razodefi; zamorejo ena drugo poklicati, ali si kako drugo naznanje dati. Kokoš, kí zagleda na visocim nebu vrano ali orla, le besedico čerhne, in ta hip vse druge kokoši ali pišeta

na nebo pogledajo, in se hitro v bližnji gèrm skrijejo. Petelin najde glisto, in pokliče kokoško, de jo ji da. Marsiktere plemèna zlasti odletavne se v jeseni skličejo, imajo med seboj pogovore, si župana zberó, se vzdignejo ob enim, in pod njegovim vodstvom, in leté v vnanje dežele. Če se s šinkovcam, slavcam, kanarèkam ali s psam pogovoriš, boš vidil, kako bo pazil, poslušal, kako ti odgovarja, kakó se sili, kakó iz njega dré, de bi se s teboj pomenil; še clo prasec, ko je zadavoljin, in ko ga gladiš ali češeš, ti bo odgovarjal, dokler se boš z njim menil. Vsi pogovori med živalimi so večidel bolj odkritosèrčni, in ne tako hlinski in potuhnjeni, kakor se večkrat med ljudmi pripeti. (Dalje sledi.)

Kratkočasnica.

Skozi neko nemško vas je kruljev Francoz jezdaril, in raz konja padel. Prebivavci te vasi to viditi urno priskočijo in ga vzdignejo. Ko pa vidijo, de je kruljev, so mislili; de si je nogo ravno zdaj spahnil ali kakó drugači poškodoval. Hitro ga eni primejo za roké, drugi za život. Tretji pa so mu z vso močjo nogó vlekli. Revez vpije, in si prizadeva po moči jim dopovedati, de si ni noge spahnil, temveč, de je že od nekdaž kruljev. Pa vse zastonj. Nemci niso francozkiga jezika razuméli. Mislili so, de zavoljo hudih bolečin vpije — in ga še bolj vlekli.

— k —

Zastavica.

V kateri pínji se nikoli mléko ne mède?

ifund - ojs A

Nenavadne besede v tem listu.

Delapust (Feierabend) je počitek po delu.

Organ je gerška beseda in poméni orodje. — *Organske reči* pa imenujejo učeni stvarí, ki iz znotraj rastejo, postavim: vse živali, katerim se tudi človek prišteva, in rastljíne, kamenje, rude, soli i. t. d. ne rastejo iz znotraj, ampak, če se od zunaj kakšen enak del z njimi sprime. Take reči so neorganske.

Pravdosrednik, po domače pravdni ali jezični dohtar.

Radost, veselje; *radosten*, vesel.

Rozaliya Eger, založnica. *J. Navratil*, vrednik.